

NATUR och SAMHÄLLE

Nr 2 1980

**Kampen mot uranbrytning i Australien
av Brian Martin**

**Planhushållning och miljöproblem:
exemplet Tjeckoslovakien
av Ingmar Oldberg**

NATUR OCH SAMHÄLLE

I redaktionskollektivet ingår:

Andy Jamison
Tommy Liljefors
Ulf Lundwall
Christer Löfstedt
Sigfrid Lundberg
Christer Persson
Lennart Persson
Bernt Thelin

Uppsatser och korrespondens ställs till

Andy Jamison
Framnäs gård, 232 02 ÅKARP
tel. 040-46 12 64

Prenumerationer och inbetalningar

ställs till postgiro 89 74 77 - 6
Natur och Samhälle
Box 1586
221 01 LUND

Kontaktpersoner

Trond Amundsen, Hans Nielsen Haugesv. 38, N 1470 LØRENSKOG
Kerstin Brynolf, John Bergs plan 6, 112 50 STOCKHOLM
Thomas Elmqvist, Älidbacken 9, 902 41 UMEA
Finn Kronborg, Skt Knudsgade 44/st, DK-5000 ODENSE C
Magnus Nilsson, Laxarby 3066, 666 00 BENGTSFORS
Lars E. Persson, Kulstötarg. 12, 722 40 VÄSTERAS

Prenumerationsavgiften är 25 kr/årgång om ca 150 sidor.
Stödprenumeration 35 kr/årgång. Avgiften erlägges lämpligen till
ovanstående postgironummer.
Lösnummer 8 kr.
Dubbelnummer 10 kr.

ISSN 0345 - 8423

Tryckberet, Lund 1980

Kampen mot uranbrytning i Australien

av Brian Martin

I Australien växte liksom i många andra länder fram en rörelse mot kärnkraft under 1970-talet. Till skillnad från andra länder har denna rörelse i Australien till stor del inriktat sig på en kamp mot uranbrytning i Nordterritoriet. Några egentliga planer på att bygga kärnkraftverk av ekonomiska skäl har inte funnits på grund av den rikliga tillgången på billigt kol. Ett annat fenomen som är speciellt för Australien är att anti-uranrörelsen också involverat delar av arbetarrörelsen, en situation som tyvärr inte är för handen i andra länder.

Mot bakgrund av de svenska planerna på att bryta uran i bland annat Pleutajokk är de australienska erfarenheterna av vital betydelse för den svenska miljörörelsen.

Brian Martin, som själv deltagit i antiuranrörelsen i Australien, ger här sin syn på rörelsens bakgrund utveckling och strategi.

Australiens första erfarenheter av kärnenergi byggde på produktionen av kärnvapen under och efter andra världskriget. Flera av urangruvorna i Australien bröt uran för det brittiska kärnvapenprogrammet. År 1950 utfördes 12 brittiska kärnvapensprängningar vid Monte Belloöarna på nordvästkusten och vid Emu Field och Maralinga i Sydaustralien (se karta). 1953 bildades Australiensiska Atomenergikommissionen (AAEC) för att leda och främja kärnenergiforskning och brytning av australiskt uran för export. Den viktigaste gruvan var Rum Jungle i Nordterritoriet (se karta) som var i drift från 1958 till omkring 1970.

På grund av Australiens stora tillgångar på billigt kol har kärnkraften av ekono-

miska skäl aldrig förts fram som energialternativ. Under inflytande av AEEC och speciellt dess chef Sir Philip Blaxter offentliggjorde emellertid den federala regeringen 1969 planer på att bygga en kärnkraftsreaktor vid Jervis Bay (se karta). Dessa planer skrinlades dock när en ny premiärminister tillträdde efter en intern maktkamp inom LNCP. Under samma period pågick också en byråkratisk kamp om ickespridningsavtalet (ickespridning av kärnvapen). LNCP förhalade undertecknandet av avtalet och avslöjade härigenom att de var påverkade av påtryckningar från krafter, som ville hålla möjligheten öppen för en australiensisk kärnvapenproduktion. Ickespridningsavtalet skrevs på först när arbetarpartiet tillträtt i slutet av 1972.

Den första större debatten kring kärnenergi ägde rum 1973 och gällde de franska atmosfäriska kärnvapensprängningarna i Stilla havet. Arbetarregeringen förde frågan till den internationella domstolen i Haag och på grund av oppositionen både i Australien och på öarna i Stilla-havsområdet beslöt Frankrike att förlägga sprängningarna under jord. Man slutade också att tillkännage provsprängningarna i förväg.

På grund av minskningen i efterfrågan på uran till västländernas kärnvapenprogram sjönk priserna under 1960-talet och den ena urangruvan efter den andra tvingades slå igen. Tidigt på 1970-talet upptäcktes dock stora uranfyndigheter i Nordterritoriet. Detta tillsammans med de stigande uranpriserna (p.g.a. den planerade kärnkraftsutbyggnaden i hela världen) ledde till att krav väcktes på brytning av uran i Australien. Flera urangrutor, som Mary Kathleengruvan (se karta), vilka varit tvungna att stänga 1969, öppnades igen 1975. Den största uppmärksamheten riktades dock mot de stora urantillgångarna vid Jabiluka och Ranger i Nordterritoriet (se karta).

Australiens urantillgångar är betydande, och reserverna av högvärdig uranmalm utgör 15—20 procent av världens totala tillgångar. Andelen av lågvärdig malm utgör en mindre del av världens tillgångar. Att uranet är högvärdigt samt lätt tillgängligt gör att de australiska tillgångarna är brytvärda även om världsmarknaden redan tidigare är mättad. Den huvudsakliga betydelsen av det australiska uranet skulle i det senare fallet vara att sänka de internationella priserna, minska profiterna och göra vissa icke-australiska brytningar betydelselösa. Det billiga uranet från Australien var huvudanledningen till att Ranstad Skiffer AB var tvungna att lägga ner uranbrytningen 1980. Det australiensiska uranet har i själva verket större betydelse än

de 20 procenten av världens högvärdiga reserver antyder. De andra länderna med kända stora urantillgångar är Sovjetunionen, Sydafrika (inkl. Namibia), USA och Kanada. Regeringarna i de nuvarande och framtida uranimportländerna, som Japan och EEC-länderna, föredrar givetvis påtagliga och säkra leverantörer. Sovjetunionen exporterar inte sitt uran. Urantillförseln från Sydafrika kan lätt störas på grund av politiska oroligheter. Det mesta av USA:s och en del av Kanadas produktion av uran används direkt i USA:s kärnkraftsprogram. På grund av detta kommer det australiska uranet att utgöra en betydande del av det fria billiga uranet på världsmarknaden.

År 1974 ifrågasattes inte det vettiga i att bryta uran vare sig inom industri, regeringsbyråkrati, politiska partier, fackföreningsrörelse eller allmänhet. Vem hade någonsin hört talas om att lämna ett mineral i jorden, ett mineral som lätt kunde brytas och säljas med stor vinst?

Flera fakta bidrog dock till att arbetarregeringen förhalade sprängmarschen mot uranbrytning: hänsynstagande till urinvånarnas landrättigheter (eftersom ett av de sista bevarade områdena med traditionellt urinvånarliv låg i en region med stora urantillgångar), en önskan att vänta ut ännu högre uranpriser, en nyligen antagen miljövårdslagstiftning samt motståndet från delar av allmänheten och inom ALP, som ifrågasatte chanstagnationen med att bryta uran och utveckla kärnkraft. I juli 1975 inledde regeringen en brett upplagd undersökning av konsekvenserna av uranbrytning vid Rangertillgångarna i Nordterritoriet. I november samma år tog LNCP plötsligt över regeringsmakten efter ett tvivelaktigt återopande av konstitutionsregler, och ett val strax efteråt gick starkt i deras favör.

Den nya regeringen var helt och hållet inställd på att uranbrytning skulle äga rum, men väntade med att formellt till-

kännage sitt beslut till dess att rapporterna från undersökningskommissionen var klara, vilket hände i oktober 1976 och maj 1977. I augusti 1977 gavs tillstånd för uranbrytning, med förbehållet att tillstånd först skulle ges av de ursprungliga landägarna. På grund av olika förseningar, främst beroende på tvisten om hur man skulle kunna manipulera ihop en överenskommelse med Nordterritoriets urinvånare, kom brytning inte igång förrän under första delen av 1979. Troligen kommer ingen export att ske förrän 1981.

Antikärnkraftsrörelsens ursprung och utveckling i Australien

Den australiensiska antikärnkraftsrörelsen har flera rötter. Debatten kring Frankrikes provsprängningar hade mobiliserat flera grupper under 1972—73. Bland opponenterna fanns ett antal fackföreningar som sjömannens fackförbund och vatten- och gasledningsarbetarnas förbund. Bob Hawke, ordförande i det australiska LO, talade mot de franska provsprängningarna vid Internationella Arbetarunionens (ILO) möten. Vissa fackföreningar som hamnarbetarnas gick till direkt aktion genom bojkotter.

Även sedan debatten kring Frankrikes provsprängningar hade mattats bibehöll några fackföreningar sitt intresse för kärnenergifrågan. Under 1974 riktades intresset mot uranbrytningen i Australien. Det fackliga deltagandet var exempelvis stort vid utformandet av det första större antiuranhäftet "A slow burn", som publicerades av Jordens Vänner 1974. 1976 ägde en av de första större antiuranaktionerna rum, när järnvägsarbetarförbundet utlyste en endagsstrejk, riktad mot uranbrytningen, över hela landet.

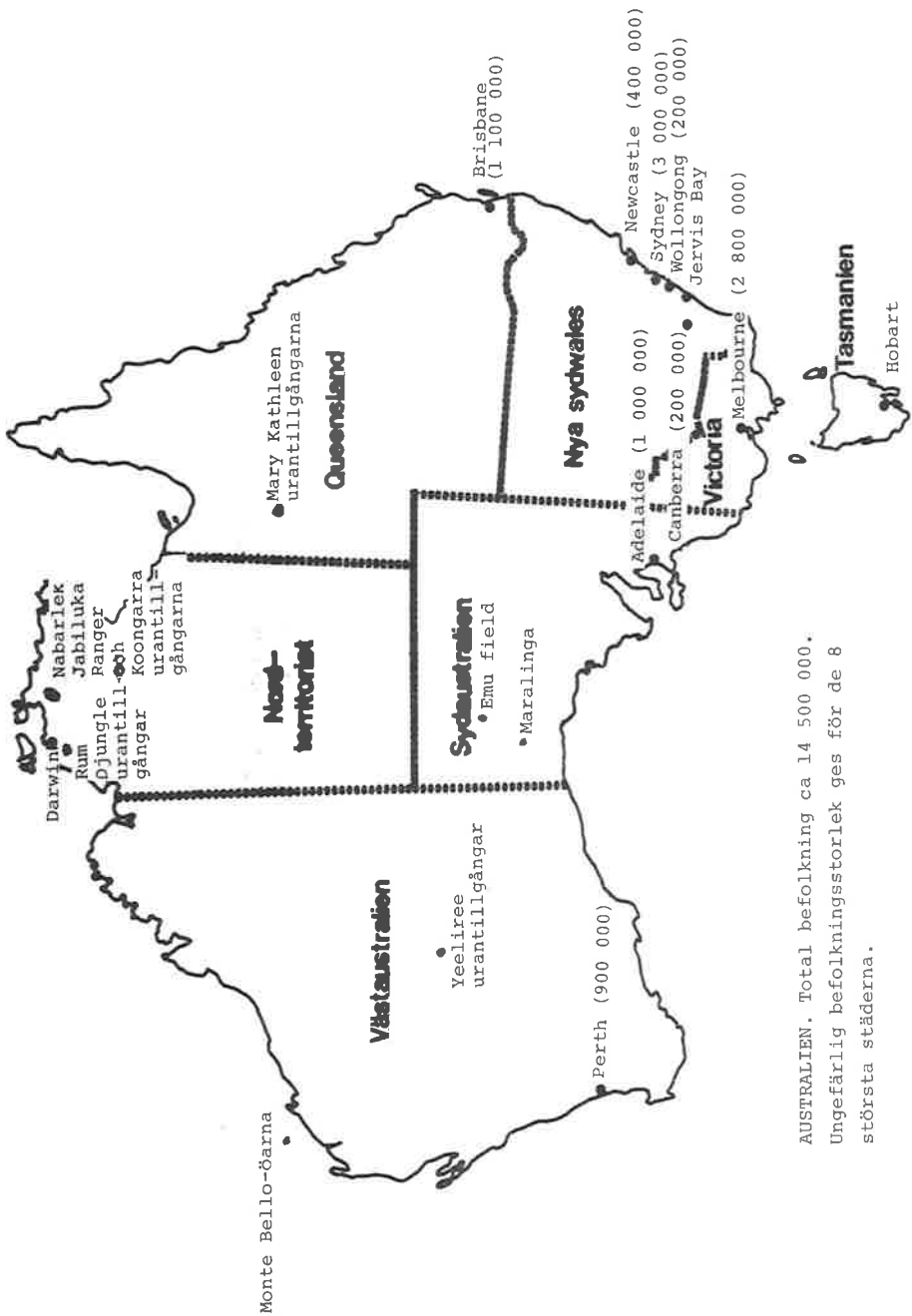
För det andra började aktivister i olika gräsrotsorganisationer i de större australiensiska städerna att syssla med frågor kring kärnkraft och uranbrytning under

1974 och 1975. Mest aktiva var nyligen bildade grupper av *Jordens Vänner*, i sin tur framsprungna ur Greenpeace-grupperna, som hade opponerat sig mot de franska kärnvapenproven. I de flesta fall rörde det sig om ett fåtal nyckelpersoner, som var ansvariga för att organisationerna började inrikta sitt arbete på problem som var förknippade med uranbrytningen. Men självklart kan inte ett litet fåtal initiera framväxten av en massrörelse utan att de frågor, som debatteras, slår an en sträng i det allmänna medvetandet.

För det tredje började nu ett flertal andra organisationer höja rösten i uranbrytningsfrågorna och understödja gräsrotsorganisationernas aktivitet. Viktiga i detta avseende var den australiska naturskyddsföreningen, det lilla, men högljudda *Australia Party* och ett antal studentorganisationer. Slutligen fick den australiska antikärnkraftsrörelsen också startimpulser genom olika personer, som privat — eller viktigare: i officiella sammanhang — uttryckte sin mening i kärnkraftsfrågan.

Efter en blygsam start under åren 1974 och 75 blev frågan om uranbrytningen den största politiska frågan under 1976 och 77. Skälet till detta var att Rangundersökningen publicerade sina rapporter och sitt betänkande. Men också det faktum att det inte förelåg ett formellt beslut från regeringens sida, och kampanjen från motståndarna till brytningen, spelade en roll. Dessutom krävde flera grupper en allmän debatt i uranbrytningsfrågan, och intressenter som kyrkor, fackföreningar, ALP-avdelningar och lokala kommunförsamlingar förde sina interna debatter.

Till följd av det breddade understödet från basen bildades nu lokala organisationer som *Rörelsen mot uranbrytning* och *Kampanjen mot kärnkraft*. Kring mitten av 1977 intog såväl ALP som det australiska LO ståndpunkter, som var negativa i förhållande till planerna på uranbrytning.

AUSTRALIEN. Total befolkning ca 14 500 000.
 Ungefärlig befolkningsstorlek ges för de 8 största städerna.

De viktigaste sektorerna av Australiens ekonomi domineras av multinationella företag till största delen från Storbritannien, USA och Japan. Statliga ingripanden är betydande men med europeiska mått ändå små. Social service (sjukvård, pensioner etc.) erbjuds endast i begränsad omfattning. Det liberala nationella landspartiet (Liberal National Country Party, LNCP), som är nära lierat med företagarintressen, har varit i regeringsställning i stort sett sedan 1949 förutom under perioden 1973—1975. Det andra stora partiet, Australiens arbetarparti (Australian Labor Party, LNCP), som är nära lierat med företagarintressen, har varit i att sköta den kapitalistiska ekonomin bättre och att driva frågor kring sociala rättigheter. Fackföreningsrörelsen är relativt stark och innehåller några medvetna avdelningar. Dess uppknytning till ALP är stark.

ALP:s politik var en följd av gräsrotsarbetet på lokal nivå, något som man inte möter alltför ofta i arbetarpartiets fall. Perioden med talrikt förekommande allmänna debatter fortsatte hela 1978, sedan regeringen officiellt tillkännagivit, att brytning av uran skulle äga rum.

Frågeställningar i kampen mot uranbrytning och kärnkraft i Australien

De frågor, som antikärnkraftsrörelsen i Australien tagit upp kan inordnas under följande sju huvudrubriker:

- miljöriskerna i anslutning till kärnbränslecykeln
- möjligheten av kärnvapenutveckling via en expansion av kärnkraftsindustrin
- politiska och sociala hot och begränsningar i kärnkraftssambället (terrorism, inskränkningar i medborgerliga rättigheter, centraliserad politisk och ekonomisk kontroll)
- nackdelar för ekonomi och sysselsättning
- brytningens inverkan på urinvånarnas levnadsförhållanden
- kärnkraftens allmänna olämplighet som en lösning på energiproblemen
- fördelar med ett "mjukenergisamhälle", byggt på resursbevarande och förnyelsebara energikällor.

Flera av frågeställningarna påminner om dem, som tagits upp av antikärnkraftsrörelsen i övriga delar av världen. På grund av tillgången på billigt kol har uppmärksamheten dock — till skillnad från kampen i många europeiska länder — inte i så hög grad riktats mot kärnkraftverkens olycksrisker. I stället har risker som hör samman med uranbrytningen, samt frågan om urinvånarnas rättigheter varit huvudfrågor för Australiens del.

De intressenter, som verkat för uranbrytning i Australien, har varit gruvbolagen, större delen av LNCP, AAEC, en del statliga verk (som det statliga elektricitetsverket), delar av massmedia och en handfull högröstade advokater. Den australiska företagsamheten i stort har varken varit speciellt för eller mot uranbrytning. Till och med bolag, som är involverade i gruvdrift och energiproduktion, kan få ut mycket större profit genom att gå in för kol, naturgas (från nordvästkusten) och aluminium. Uranbolagen har varit de, som haft mest att vinna, och de har följaktligen också gjort stora ansträngningar för att en brytning skulle komma till stånd.

Under 1976 och i synnerhet under 1977 genomfördes en stor annonskampanj till förmån för planerna på uranbrytning. Sponsor var Australiska uranproducenter-

nas forum, en organisation, som bildats av flertalet uranbolag. Även tal- och brevkampanjer genomfördes. Detta inträffade under samma period som den allmänna debatten ägde rum, innan regeringen hade givit sitt klartecken för brytning i augusti 1977.

Man får säga, att dessa ansträngningar inte gav odelade framgångar för de krafter, som låg bakom. Sedan 1978 har pro-uransidan legat mycket lågt, och får sägas ha antagit en strategi, som innebär tystnad. Så lades till exempel uranproducenternas forum ned och ersattes av en organisation med mycket lägre ambitionsnivå. Denna "tystnadsstrategi" har inneburit problem för antiuranrörelsen, eftersom deltagande i antiurangrupperna till en viss del bygger på att fienden är synlig. De på senare tid framförda förslagen om att bygga kärnkraftverk i Västaustralien och Victoria har emellertid ånyo tänt intresset för och aktiviteten kring hela frågan.

Utländska intressen och behov

Det finns vidare en avsevärd utländsk — till stor del amerikansk — inblandning i många, om än inte alla, australiska uranbrytningsprojekt. Den huvudsakliga påverkan från utländsk sida på de australiska besluten i brytningsfrågor sker dock i form av allmänna politiska och ekonomiska påtryckningar, som går ut på att säkerställa att de australiska mineral- och energiresurserna förblir tillgängliga för utländska köpare. Eftersom LNCP-regeringen erbjuder till synes obegränsade koncessioner åt sådana köpare, borde de internationella påtryckningarna också kunna hindra ALP från att återerövra regeringsmakten. Men även om partiet kom i regeringsställning skulle det troligen bara arbeta för att få till stånd bättre avtal och vara ovilligt att vidta några mera drastiska åtgärder, som t.ex. en nationalisering av oljeindustrin.

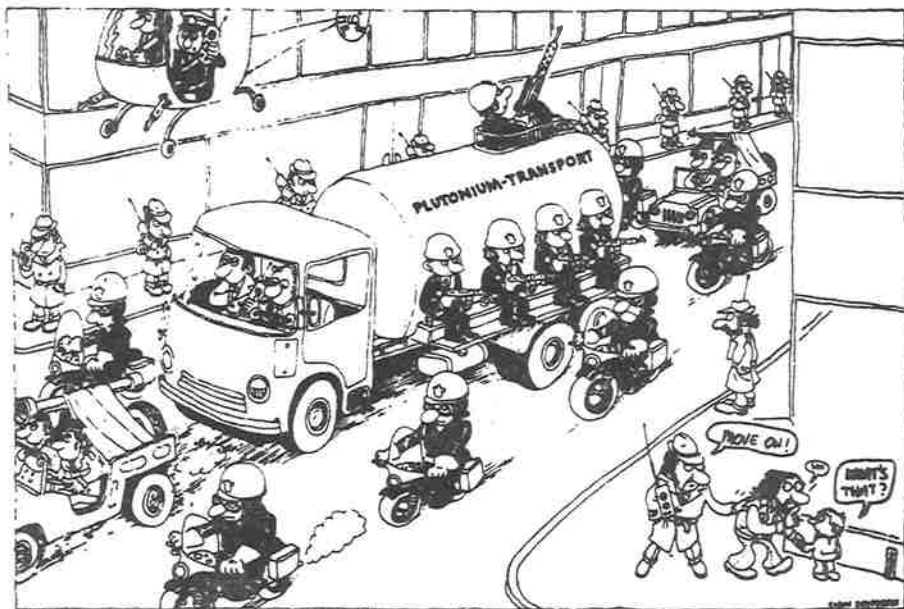
I själva verket är det bara i områden,

där uranbrytning är planerad, som ALP-politiken står i motsättning till mäktiga internationellt intressen. Samtidigt kan man konstatera, att de utländska påtryckningarna för att få Australien att bryta och sälja uran har minskat, eftersom det utvecklats alternativa energikällor. Efterfrågeprognoserna har också fått bantas till följd av nedskurna kärnkraftsprogram över hela världen.

De två stora australiska partierna påstår sig stå för en politik, som gagnar Australiens nationella intressen. Därför kan inget av dem föra fram argument som "vi kan inte slåss mot utländska påtryckningar", även om de i själva verket redan givit efter för sådana. Regeringen har i stället tagit till två principiella argument för att rättfärdiga sitt klartecken för brytningen: att den energiförbrukande övriga världen behöver Australiens uran, och att strikta exportregler kommer att minska risken för kärnavapenspridning.

Dessa argument är tämligen genomskinsliga i ljuset av det verkliga skälet till att bryta uran, som sneglar åt vinst- och investeringsintressen. Mot regeringens hållning har antiuranrörelsen framfört följande invändningar. Först: regeringens brådskan att få igång brytning och export av uran — en brådskan som öppet sägs bero på det minskade försäljningsunderlaget — visar, att det inte finns något skriande "behov" av australiskt uran. På grund av minskad efterfrågan och ökad tillgång kommer det australiska uranet dessutom ut på marknaden under en period, då den är mättad och det australiska bidraget är minst behövligt.

Regeringen skiljer inte heller mellan rika och fattiga länder, när den talar om världens "behov" av uran. I själva verket skulle det mesta av Australiens uran gå till rika länder (Japan, EEC-länderna), inte precis de länder som har de största "behoven". Inte heller håller skälet att Austra-

Uranbrytningens relation till polisstaten illustrerad i ett flygblad från anti-uranrörelsen.

liens lågprisuran skulle exporteras till rika länder för att indirekt hjälpa de fattiga länderna, eftersom den australiska regeringen inte vidtagit några andra åtgärder. Den har inte bedrivit lobbyverksamhet för att få OPEC att sälja olja billigare till de fattiga länderna. Det har inte heller förekommit någon större ökning i Australiens hjälpprogram med energiteknologier lämpade för de fattiga länderna. Och det har slutligen inte vidtagits några kraftigare åtgärder för att hålla nere Australiens slösaktiga resursanvändning.

Som svar på argumentet att australisk uranexport kommer att bidra till att minska kärnvapenspridningen har flera motstånd lagts fram. För det första är ett sådant påstående helt oförenligt med regeringens egen språngmarsch mot uranbrytning. För det andra har Carters ansträngningar att

minska kärnvapenspridningen, som fått rättfärdiga också Australiens exportgarantier, varit ett nästan totalt misslyckande från första början. Slutligen är det bästa sättet att undgå införandet av uppberedningsanläggningar och fasta reaktorer, den primära förutsättningen för en utveckling av kärnvapen, att kärnkraftsindustrins expansion stoppas. I stället bör man understödja en anpassning till resursbevarande och förnyelsebara energikällor. En användning av inhemskt uran skulle öka beroendet av kärnenergin, öka den politiska och ekonomiska makten hos kärnkrafts-etablissemangen och utvidga den skara av reaktorer, som när urantillgångarna minskade, skulle bli tvungna att drivas med plutonium.

Om man ser till argumentens övertygelsekraft har prouransidan kommit till korta

i de flesta allmänna debatterna. Men som alla deltagare måste inse, är det inte övertygande argument, som avgör, utan organiserad politisk makt. Argument kan tjäna antiuranrörelsens sak, men är självklart i sig själva inte tillräckliga.

Den inhemska antiurankampen

Utvecklingen av en australisk strategi mot planerna på att bryta uran har skett genom en växelverkan mellan lokala grupperns arbete och diskussionen på nationella möten. De lokala grupperna är helt fria att gestalta sina möten som de själva vill men måste naturligtvis se det positiva och värdefulla i en central koordinering av arbetet. Nationella möten med Jordens Vänner och längre fram också med Uranmotoriet (i vilket antiuranrörelsen ingår) har avhållits två till tre gånger per år. Vid dessa möten diskuterar representanterna för de lokala grupperna allmänna prioriteringar, varefter man tar beslutet. Fastän dessa inte är bindande på den lokala nivån, har de flesta grupper efteråt hållit sig till de riktlinjer, som man kommit överens om.

De största kampanjerna har gått ut på:

- A. Informationsarbete, riktat mot allmänheten eller speciella målgrupper, med hjälp av
 - flygblad och broschyrer
 - allmänna möten, filmer och gatu-teater
 - tal i skolor, kyrkor, vid partiavdelningsmöten, lokala fackföreningsmöten och möten avhållna av andra samhällsgrupper
 - insamlande av underskrifter på petitioner och upprop
- B. Bearbetning av ALP och fackföreningsrörelsen, huvudsakligen genom direkta kontakter och informationsarbete enligt mönstret ovan.
- C. Offentliga protester i form av demonstrationer över hela landet (lokalt orga-

niserade demonstrationer, som avhållits i olika centralorter vid ungefär samma tid); picketlines vid hamnar, där uran lastas för export,* samt olika former av bojkotter.

Ansvarsfördelningen har utgjort ett problem vid genomförandet av strategin på det nationella planet. Så tog t.ex. en grupp på sig ansvaret för att gräva fram fakta och producera flygblad vid den planerade bojkotten av ANZ-banken (som har starka band till uranindustrin). Organiserandet av själva bojkotten skulle skötas lokalt. Men denna kom aldrig att utlösas på grund av förseningar i en nyckelgrupp. Stora avstånd mellan de australiska befolkningscentra förklarar delvis bristen på nationell koordinering, men förbindelserna mellan grupperna har också lidit av en brist på kontaktpersoner.

Målgrupperna för arbetet

Antiuranrörelsen har, som ovan sagts, inriktat sitt arbete på fyra grupper: (1) fackföreningarna, (2) arbetarpartiet, (3) organisationer som kyrkor, skolor och grupper som statsanställda, läkare osv., samt (4) den breda allmänheten. De två första grupperna representerar möjligheter att direkt ingripa och stoppa brytningen. Nyckelfackföreningar kan blockera utvinning och export om de är ordentligt engagerade och understödda av allmänheten. ALP kan, under samma förutsättningar och om det

* Några få exportkontrakt slöts hastigt av LNCP-regeringen just innan partiet förlorade det federala valet 1972. De små mängder, som faktiskt levererades kom från den lilla Mary Kathleen-gruvan och från AAEC:s lager. Fastän debatten främst rört sig om gruvorna i Nordterritoriet och eventuellt nya exportkontrakt, har utsköppningen av uran enligt de gamla kontrakten erbjudit en samlingspunkt för antiuranrörelsens protester.

befinner sig i regeringsställning, nå samma mål genom att stifta nya lagar. Och på grund av att ingendera gruppen hade direkta intressen i utvinningen, var de åtminstone mottagliga för argument, jämfört med LNCP och uranbolagen.

När man vänt sig till fackföreningarna och ALP, har arbetet inriktats på att nå fram till arbetarna och ALP-medlemmarna på den lokala nivån. Men kommunikationen med högre nivåer har för den skull inte försummats. I alla sammanhang har man varit angelägen om att undvika uppdelningen *oss* (antiuranaktivister) kontra *dem* (arbetare). Många av nyckelpersonerna inom antiuranrörelsen har för övrigt från början kommit ur arbetarrörelsen; en växelverkan mellan denna och delar av antiuranrörelsen har så kommit till stånd. Å ena sidan har t.ex. många aktivister, när arbetet organiserats inom arbetarrörelsen — som när det gällt att skapa understöd för en politik riktad *mot* uranbrytning inom LO — bidragit med att undersöka konkreta frågor, formulera argument och producera skrivet material. Å andra sidan har initiativ från arbetarrörelsens sida som *Black Bans* ingått som en del i den samlade antiuranstrategin. Samarbetet har inte alltid gått automatiskt eller varit lätt att driva, men det har i vart fall fungerat hyggligt. Det huvudsakliga hindret har som väntat varit de delar av arbetarrörelsen, som varit för uranbrytning, då framför allt de mera konservativa funktionärskadrenna.

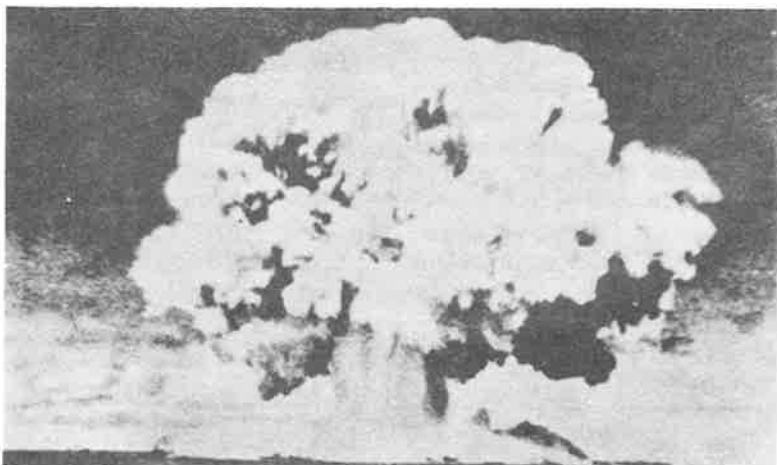
Men det viktigaste målet för de flesta antiurankampanjerna, har i alla fall varit allmänheten. Som en första utgångspunkt har motståndsrörelsen då haft antagandet, att en majoritet av befolkningen skulle opponera sig mot uranbrytning, när den väl en gång fått klart för sig vad striden gällde. Detta har inte inneburit, att man antagit att kunskap och logik ensamma avgör ett ställningstagande för (eller emot)

uranbrytning, men att man utgått ifrån att de *värderingar* som är knutna till motargumenten är mera vitt spridda inom allmänheten än inom de kretsar, som i första hand är för brytningen.

Vidare har man bedömt saken så, att motståndet mot uranbrytning inom fackföreningsrörelsen och ALP skulle bli mer uthålligt med ett brett stöd från allmänhetens sida. Militanta aktioner från fackföreningarna i sociala frågor ger vanligen upphov till ett betydande mothåll från näringsliv, regering och delar av massmedia. Allmänna opinionen är en betydelsefull faktor när det gäller att ha råg i ryggen och motstå dessa påtryckningar. Särskilt känsligt för denna almänna opinion är ALP vid val tillfällena.

En del av det arbete, som skildrats, har inriktat sig på allmänheten som en odifferentierad massa. Men i andra sammanhang, exempelvis när man framfört gatu-teater eller skrivit insändare till pressen, har mycken möda kanaliserats via redan existerande organisationer, som kyrkor och skolor. I själva verket kan inriktningen på fackföreningsrörelsen och ALP ses i ett allmänt perspektiv av att "ta frågan till folket". Samtidigt har man varit medveten om den politiska effektiviteten hos redan existerande grupper.

Inom antiuranrörelsens stadsgrupper har tonvikten mycket tydligt legat på att söka bredda deltagandet i aktiviteter och kampanjer. Det främsta kriteriet vid valet av kampmetod har varit dess förmåga att mobilisera många människor. Så har exempelvis flygbladsutdelning, underskriftskampanjer, demonstrationer och bojkotter föredragits framför betalda annonser, uttalanden av berömda personer, lobbyverksamhet och juridiska processer. Av samma skäl har man föredragit att människor stött rörelsen genom att delta aktivt framför att de gett pengar. I konkreta aktioner som demonstrationer har mycket möda

lagts ned på att fördela arbetet och ansvaret.

"Expertisen" och antiuranrörelsen

Ett särskilt område, där antiuranrörelsens engagemang är viktigt, är det som rör "expertisen". Inom prouanlobbyn har det funnits ett par prestigeladdade och högröstade advokater, som spelat upp expertisfrågan i kärnkraftsärenden. Som motdrag mot dessa "experter" har antiuranrörelsen fört fram ett antal egna medlemmar, som ingående studerat frågorna. Ett par av dessa "motexperter" är kärnfysiker, medan andra inte har någon speciell bakgrund på kärnenergiområdet.

För det mesta har man dock inte organiserat någon särskild motexpertis, detta för att undvika att möta (den självutnämnda) expertisen på dess hemmaplan. I stället har man poängterat grundläggande sociala, politiska och etiska aspekter på kärnkraftsfrågan och pekat på de värderingar, som ligger till grund för de kärnkraftsvänliga "experternas" åsikter. Medan tekniska frågor och expertfora alltså inte har negligerats, så har den viktigaste mot-

stöten från antiuranrörelsens sida bestått i att föra ut de icke-tekniska frågorna.

På motståndssidan har man kunnat konstatera den gängse blandningen av åsikter, politiska mål, föredragna aktionsformer och strategier. Ett svårt problem — som lyckligtvis bara uppstått i ett par områden — har varit centraliseringen av beslutsprocessen med åtföljande avskiljning av sektaristiska grupper — huvudsakligen små vänstergrupper. Ett sätt att övervinna detta problem har varit att bilda många separata grupper. De mest framgångsrika bland dessa har varit de, som organiserats i bostadsområdena i förorterna till de stora städerna och i residensstäderna. Separata grupper har bildats bland studenter, gymnasieelever, statsanställda och kvinnor.

En befolkningsgrupp av särskild vikt för antiuranrörelsen har urinvånarna varit, och då särskilt de som varit bosatta i områden nära projekterade gruvor. (Och i stort sett alla gruvor finns på eller i närheten av traditionellt urinvånarland.) Detta har lett till att mycket starka band knutits mellan antiuranrörelsen och urinvånarnas rörelse för rättigheter till sitt land.

Det grundläggande motståndet från urinvånarnas sida mot uranbrytning på deras mark har — också då stora kompensationsbelopp erbjudits — aldrig ifrågasatts, när de en gång anammat de grundläggande frågorna. Den lokala befolkningen har emellertid tenderat att falla till föga för påtryckningar från regering och gruvbolag. Det är ett kulturellt drag hos urinvånarna att inte stå på sig, vilket har minskat deras politiska möjligheter mot skoningslösa, konkurrerande vita.

I flera avseenden har denna fråga varit den viktigaste för antiuranrörelsen. Gruvbolagen har inte med bevarad trovärdighet kunnat utmåla många — om ens någon — fördelar med brytning för urinvånarna. Detta var ett av skälen till regeringens samvetslösa manipulerande för att åtminstone ge ett sken av att det förelåg en överenskommelse med Nordterritoriets urinvånare om uranbrytning på deras land. En sådan överenskommelse kom slutligen delvis till stånd i slutet av 1978.

Motståndarna har angripit överenskomsten genom att betona frågan om urinvånarnas rättigheter i tal och andra protester (mottot för många stora demonstrationer har varit: "Land Rights Not Uranium") och genom att uppmuntra lokala krafter till att motarbeta uranbrytningen. Det har inte ansetts lämpligt för vita antiuranaktivister att direkt på plats i Nordterritoriet agera mot uranbrytningen, exempelvis genom ockupationer på platsen för tilltänkta gruvor, även om sådana möjligheter allvarligt övervägts. Mot denna taktik talade det faktum, att gruvorterna ligger långt från de stora befolkningscentra, vilket begränsar möjligheten för många att delta. De lokala urinvånargrupperna skulle också mycket väl kunna ta illa upp på grund av denna "påprackning" utifrån, även om det rörde sig om folk, som kommit för att "hjälpa" dem. Det direkt olämpliga i att ockupera platser för tilltänkta

gruvor tycks ha varit det viktigaste skälet till att illegala aktioner spelat en så pass liten roll inom den australiska antiuranrörelsen.

Slutligen ett framgångssätt, som inte kommit till användning i antiuranrörelsen. Det handlar om logiskt uppbyggda appeller till gruvbolagsstyrelser, beslutsfattare och andra nyckelpersoner i beslutsprocessen. Detta är en möjlighet, som aldrig ens allvarligt övervägts; man har sagt sig att förnuft (och erfarenhet) aldrig skulle kunna mäta sig med kapitalintressenas egen logik.

Nej till ekologiskt parti

En annan väg, som inte beträts — den har knappast ens diskuterats — har varit att bilda ett politiskt parti runt ekologiska principer så som skett i Frankrike och Västtyskland. Ett av skälen härtill har varit den starka tonvikten vid uppbyggandet av gräsrotsorganisationer och avståndstagandet från hierarkiska och auktoritära organisationsprinciper. Uppbyggandet av ett politiskt parti förutsätter en förstärkt finansiering, inriktning på personligheter och en orientering mot reformer, genomförda av rörelsens representanter, snarare än till följd av folkliga påtryckningar och folkligt deltagande. Ett annat skäl till den negativa inställningen till tanken på ett ekologiskt parti har den relativt välvilliga inställningen till ekologiska mål inom delar av ALP varit. Det skulle också vara svårt för ett litet parti att få någon politisk betydelse inom det australiska valsystemet.

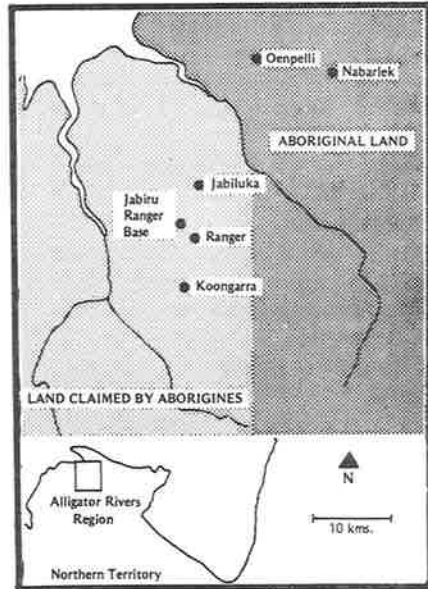
Våldsfrågan bör också tas upp i detta sammanhang. I antiuran kampanjerna har man medvetet tagit avstånd från all vålds-användning. Många har gått med i rörelsen just på grund av dess betoning av ickevåld som ett medel för att genomdriva sociala förändringar. Och den huvudsakliga källan till våld i uran-"debatten" har utgjorts av våldet från statsapparatusens sida,

These maps show the site of the uranium mines which threaten the Oenpelli people in the Northern Territory and the Yamatje and Wongai people of Western Australia.

'If you destroy our land you destroy us'

— Silas Roberts, Chairman Northern Land Council.

Aboriginal opposition to mining must prevail!

To deny Aborigines the right to prevent mining on their land is to deny the reality of their land rights. (Aboriginal Land Commission. Par. 568)

Immediate demands

1. Aboriginal people to have power of veto over mining.
2. Granting of Aboriginal title to land.

What we can do

- Lobby Politicians
- Donate money
- Inform others — pass this leaflet on
- Support the campaign against uranium mining

The Campaign needs your support, for further information: Land Rights Support Committee, 23 Smith Street, Fitzroy, Victoria 3065. Ph. 419 5152.

Flygblad i kampen för urinvånarnas rättigheter.

förkroppsligat i polisen. Detta gäller i synnerhet för staten Queensland, där lagar mot "politiska" marscher har antagits i ett försök att kuva antiuranrörelsen.

I detta avsnitt har jag tagit upp min syn på antiuranrörelsens strategi i detalj. Men i det dagliga arbetet har det endast varit ett fåtal personer, som tänkt och handlat utifrån en långsiktig strategi.

De politiska grundantaganden, som legat till grund för mycket av aktiviteterna, har i de flesta fall varit outtalade. Detta är i sin tur knappast önskvärt. Det råder inget tvivel om att antiuranrörelsens arbete skulle ha varit mer effektivt om mer arbete hade lagts ner på politisk analys och utvärdering av taktiken i förhållande till målet.

Men hur skall man komma därhän? I synnerhet under den första tiden planerades och utfördes de flesta aktionerna av folk, som framför allt ville *göra* något och inte bara sitta och tänka på vad de ville göra. Problemet är välbekant: frågan om hur man bäst förenar teori och praktik.

Framtiden för antiuranrörelsen

Många människor utanför Australiens gränser har förundrat sig över den relativa framgång, som den australiska antiuranrörelsen haft när det gällt att mobilisera folkligt motstånd mot uranbrytning, i ett skede innan någon kärnbränslecykel av betydelse hade hunnit utvecklas. Detta har jämförts med erfarenheterna från utlandet, där oppositionen ofta inletts lokalt, i områden nära kärnkraftsinstallationer, som antingen redan varit uppförda eller åtminstone varit planerade. Många faktorer kan hämtas fram för att förklara den relativa framgången i Australiens fall: existensen av en socialt medveten del inom arbetarrörelsen, förkroppsligad i *Green Ban*-rörelsen; avsaknaden av möjligheter till in-skridande på laglig väg, som fallet är i USA. Man kan också nämna avsaknaden

av en starkt repressiv statsapparat (förutom i staten Queensland), och det värdefulla bidrag som lämnats från de vittomfattande rapporterna i Rangerundersökningen.

Jag tror vidare att två speciella drag i den australiska situationen har gjort sitt till för att bestämma utgången av kampen. För det första har avsaknaden av reella hot från kärnkraftverk i Australien lett till att uppmärksamheten riktats mot vidare frågor, som spridning av kärnvapen och effekten av uranbrytningen på urinvånarnas liv. Gräsrotsrörelsen är inte i första hand baserad på egoistiska intressen utan på moralisk omtanke. De moraliska frågorna har spelat en framträdande roll i den australiska kärnkraftsdebatten, och antiuranrörelsen har dragit till sig aktiveringar inte minst av denna grund.

Fastän brytning av uran inte skulle få direkta miljö- och hälsoeffekter för de flesta australiska medborgare (bortsett från urinvånarna och gruvarbetarna) finns det flera andra viktiga konsekvenser att ta hänsyn till. Till dessa hör förstärkt inriktning på ett kapitalintensivt vågspel med export av råmaterial, som till stor del finansierats av utländskt kapital. Det leder till ett ökat ekonomiskt beroende och en försvagning av arbetarrörelsen. Effekter som dessa har kraftigt framhållits i antiurankampanjerna, särskilt inom arbetarrörelsen, vilket har spelat en viktig roll när det gällt att skapa motstånd mot uranbrytning i nyckelområden.

För det andra har det faktum, att brytningen ännu inte hade inletts, gjort att kampen tycktes mer möjlig att vinna än om bygget av, låt oss säga, ett kärnkraftverk hade påbörjats. Dessutom har det ännu inte gjorts några större investeringar från uranintressenternas sida, vilket haft till följd att ansträngningarna från deras och regeringens sida varit mindre hänsynslösa än de annars skulle ha varit. Detta

tycks vara ett av skälen till att motståndet mot kärnkraft är så starkt jämfört med motståndet mot teknologier, som redan är institutionaliserade — exempelvis bilen.

Hur som helst har den uranbrytning, som startades vid flera gruvor under 1979, varit ett hårt slag för antiuranrörelsen. En känsla av att inte veta vad som skall göras härnäst har infunnit sig. De två viktigaste kampanjerna, som var tänkta att genomföras i hela landet, gick ut på lobbyverksamhet inom fackföreningarna och ALP, de enda grupper som befann sig i en sådan position, att de kunde sätta stopp för brytning och export. Men eftersom lobbyverksamhet inte kan inkludera stora mängder människor på ett effektivt sätt, har antiuranrörelsen nu tenderat att förlora orienteringen.

För året 1979 planerades tre kampanjer, som skulle ge möjlighet till ett bredare deltagande; en kampanj med målet att uppmuntra hushåll, organisationer och samhällen att deklarerar "zoner fria från radioaktivt material", en bojkott av Australiens och Nya Zeelands banker, som gjort stora investeringar i uranbrytningen och är mest känsliga för bojkottvapnet, och slutligen en "trotsförklaring" i form av en namninsamlingslista, som var tänkt att utmana de repressiva lagar, som stiftats för att jämna vägen för uranbrytningen (dessa lagar har ännu inte tillämpats, men de utgör en uppenbar fara!).

Av det ena eller det andra skälet, delvis beroende på en brist på initiativ och koordinering, har endast kampen för "friezoner" haft någon framgång att tala om. Under tiden har de flesta aktivister skurit ned sin verksamhet och delvis vänt sig mot andra områden, som energifrågorna i stort och miljöfrågor som den blyhaltiga bensinen. Andra har lagt ned sin energi på mer "officiella" politiska uppgifter, som t.ex. arbetarrörelsen. Utsikten att det kan komma att byggas kärnkraftverk i Väst-

australien och Victoria och ovanpå detta en uppberedningsanläggning i Sydaustralien, har dock stimulerat antiuranrörelsen till nya krafttag.

Tillbakablick

När man ser tillbaka på kampen finns det föga anledning att klaga över brist på framgång. För flera år sedan hade tanken på att uran skulle lämnas kvar i jorden varit omöjlig. Idag är det — för uranbolagen — en utsikt att räkna med. Antiuranrörelsen får redan sägas ha haft ett viktigt inflytande genom att den uppskjutit starten för brytningen i flera års tid. Under denna tid har de ekonomiska kalkylerna för försäljningen bantats enormt, delvis till följd av att kärnkraftsprogrammen fått skäras ned i hela världen.

Antiuranrörelsen påverkade också regeringen i dess införande av strikta exportregler (som dock så sakteliga vattnas ur), något som lett till minskade utsikter för försäljningen. Av betydelse är också ALP:s politiska hållning, som när partiet återbördas till regeringsställning kommer att innebära, att man vägrar att fullfölja den förra regeringens engagemang i uranbrytningen. Viktigt är också motståndet mot uranbrytning i många fackföreningar. ALP och facket är på så sätt viktiga avskräckningsmedel mot uranbrytningsfebern inom bolagen och regeringen. Kampen är långt ifrån avslutad, och mycket kan inträffa ännu, innan exporten kan sätta igång på allvar.

Det är också möjligt, att de lokala antiuranguppernas roll nu kommer att reduceras eller åtminstone förändras. Den negativa inställningen till kärnkraften har nu institutionaliserats inom stora delar av det australiska samhället: i fackföreningarna, i kyrkan, i de politiska partierna (ALP och det lilla, men högljudda Australia Party), i skolan. Och den har vunnit insteg i den

politik partierna talar för och fått ett fäste i många australiensares huvuden. Det finns en stark medvetenhet hos allmänheten i frågan, och massmedias täckning av de bägge sidornas argument i debatten är avsevärd. Individuer och grupper är därför fortfarande aktiva på det lokala planet i skilda sammanhang — till exempel genom

att ställa obehagliga frågor vid aktieägarmöten, genom att föra fram motioner om zoner fria från radioaktivt material och genom att presentera sina idéer i skolorna. Detta sker också utan direkt stimulans från antiuranrörelsens sida. I det långa loppet, om än inte i det korta, bådär detta gott för den australiska antiurankampen.

"Tyvärr gamle gosse — det gäller er kultur eller vår luftkonditionering"
(claim=inmutning)